

INTRODUCERE

Încercând să descrie complexitatea denumită vag „sufletul rus”, mai mulți autori au subliniat caracterul extrem al acestui popor slav. Ne este cunoscută tuturor tema lui Dostoievski, a creștinului rus care Îl întâlnește pe Dumnezeu numai prin întristări într-o viață trăită în păcat, departe de Dumnezeu. Dar dacă acest extremism ar putea să-i conducă pe ruși la o viață de *pecca fortiter*, culminată cu o revenire penitențială a Fiului Risipitor, atunci i-ar putea conduce și la o viață de o dăruire extremă înaintea lui Dumnezeu, chiar și fără a fi nevoie de gustarea păcatului trecând prin depravările dostoievskiene.

Nil Sorski va rămâne mereu în anele hagiografiei rusești ca un exemplu perfect al deplinei dăruiri pentru foarte importanta lucrare de sfințire personală. Spiritualitatea sa va rămâne o taină, greu de pus în practică, dacă nu înțelegem atitudinea lui Nil de completă dăruire pentru o viață de contemplație.

Niciodată canonizat oficial de către Biserica Rusă, el a fost întotdeauna preferat în rândurile creștinilor ruși simpli, precum și de către călugării mai înclinați spre viața contemplativă; ambele grupuri au găsit în tratatul său despre „lucrarea minții” sau *Ustav* un iz-

vor deosebit de bogăție duhovnicească. Cu toate acestea, măreția sa nu constă în faptul că a lăsat în scris un ideal comun doar unui anumit grup de oameni, ci, mai degrabă, în universalitatea aceluiași ideal. În a doua jumătate a secolului al XV-lea, când a scris cele două lucrări principale, *Predanie* și *Ustav*, apanajele feudale ale Rusiei s-au dizolvat și au dat locul unui imperiu moscovit reunit sub Ivan al III-lea. Odată cu formarea unui puternic spirit de naționalism, s-a dezvoltat și un șovinism religios, întruchipat, în cele din urmă, în doctrina celei de-a „treia Rome” a lui Filotei. Iubirea puternică a lui Nil pentru tradiția apostolică l-a făcut să insiste să-și construiască spiritualitatea pe spiritualitatea cea una și universală a creștinătății, care vine direct din Evangheliile și din scrierile apostolice și pe care au descris-o și au trăit-o Sfinții Părinți ai Bisericii din primele secole. El subliniază mereu și mereu faptul că doctrina aceasta nu este a lui și că singurul lui Stăpân este Iisus Hristos; că doctrina lui este aceeași cu cea a Sfinților Părinți, care au primit-o peste veacuri direct de la apostoli, aceeași cu idealul creștin neîntrerupt. În aceasta constă adevăratul geniu al Sfântului Nil Sorski, care, într-o perioadă de înfripire a naționalismului, s-a ridicat deasupra granițelor înguste și despotice, bazându-și învățătura duhovnicească pe doctrina universală a Evangheliilor, așa cum a fost prezentată de Părinții timpurii. În această epocă a subiectivismului exagerat și a căutării de noutate, creștinul obișnuit tânjește după o spiritualitate atemporală și universală. În această epocă a ecumenismului, catolicii, ortodocșii și protestanții pot găsi în spiritualitatea

Sfântului Nil Sorski sursa creștinismului universal, revenind la izvorul comun, la Sfinții Părinți, care au elaborat spiritualitatea evanghelică nu doar pentru Orient sau pentru Occident, pentru egipteni sau greci, sirieni sau romani, ci pentru toți oamenii zidiți după același chip al Tatălui și răscumpărați de același Hristos, care rămâne pentru totdeauna singurul Cap al cărui Trup suntem mădulare noi, fiecare în parte.

Această lucrare are în vedere în primul expunerea spiritualității Sfântului Nil, așa cum el însuși o prezintă în scrierile sale. Pe lângă aceste scrieri, nu foarte numeroase, nu avem alte surse pe care să le folosim. La scurt timp după moartea sa (1508), biografiile sale au fost arse de hoardele tătarilor care au invadat nordul Rusiei în anii 1530 și 1540. Sihăstria lui Sorski, pe care el a întemeiat-o, nu a transmis nicio tradiție vie în afară de ceea ce el însuși a scris. Această lipsă de informații biografice le-a permis cu ușurință istoricilor de mai târziu, fie să-l epuizeze în câteva rânduri scurte, vorbind despre scrierile sale și idealul lui sihăstresc, fie să sublinieze cu exagerare anumite aspecte, precum atitudinea sa față de ereticii iudaizanți sau poziția sa neșovăielnică împotriva averilor din rândurile călugărilor din acele vremuri: un rezultat al eșecului de a distinge învățătura și lucrările sale de ale ucenicilor săi de mai târziu. În anii 1860 și 1870, istoricii și scriitorii ruși au început să îl analizeze pe Nil Sorski, dar prea des tendințele lor slavofile au predeterminat concluziile pe care le-au tras prea ușor din scrierile sale. N. M. Nikolskiy spunea că istoricii erau mult prea ocupați de doctrina socială a Sfântului Nil, în special de

atitudinea sa față de posesiunile monahilor, problemă care întotdeauna pentru Sf. Nil era de ordin secundar, în timp ce uitau complet punctul principal al tuturor scrierilor sale – identificarea căii care duce la contemplația curată, scopul primordial al vieții monahale¹.

În această perioadă de un secol, din 1860 până în prezent, au apărut mai multe lucrări scurte despre Sf. Nil, dar majoritatea autorilor s-au bazat practic pe lucrarea de pionierat a lui A. Arhangelskij². Dar chiar și în prima încercare de cercetare academică a Sfântului Nil și a scrierilor sale, prea puțin spațiu este dedicat formulării spiritualității lui Nil Sorski, ascezei și misticii. Un student promițător, George Levickij, a susținut în 1889 un raport despre cercetările pe care le făcuse cu privire la scrierile lui Nil și a surselor lor patristice³, dar, din păcate, lucrarea sa nu a fost niciodată terminată. M. S. Borovkova-Majkova a publicat ediția critică *Predanie* și *Ustav*⁴ pe care o folosim în această lucrare pentru toate citatele din aceste două lucrări.

În afara acestor lucrări, celelalte articole mai scurte nu au adus nimic original⁵ și de aceea am simțit că ar fi nevo-

¹ *Istoriija russoj cerkvi* (Moscova, 1931), p. 107.

² „Nil Sorskij i Vassian Patrikeev, ix literaturnye trudy i idei v drevnej Rusi. Istoriko-literaturnyj ocerk. Part I. Prepodobnyj Nil Sorskij”, în *PDP*, nr. 25 (St. Petersburg, 1882).

³ „Otcet professorskogo stipendiata G. Levickago o zanjatijax v 1889-90 g.” în *Xrist. Čtenie*, partea 2-3 (1895), p. 288-345.

⁴ „Nila Sorskago Predanie i Ustav s vstupitel'noj statej”, în *PDP*, nr. 179 (St. Petersburg, 1912).

⁵ După ce am terminat de scris această lucrare, am citit teza

ie de o prezentare sistematică a spiritualității Sfântului Nil, care s-a adăpat atât de mult din Părinții pustiei și din școala de spiritualitate sinaită. Sursele noastre principale rămân întotdeauna *Predanie*, *Ustav* și cele patru scrisori principale despre care știm cu siguranță că au fost scrise de el.

Predanie și *Ustav* sunt aproape identice în toate manuscrisele, deci putem fi siguri de o lectură uniformă. O analiză științifică a acestor manuscrise ar fi imposibilă, nefiind disponibile în Occident și, în plus, M. S. Borovkova - Majkova a făcut deja acest lucru cu măiestrie în articolul introductiv al ediției sale critice. Cele două lucrări, în cele 100 de manuscrise pe care ea le-a examinat în 15 biblioteci din Moscova și Sankt Petersburg (c. 1912), rămân lucrări separate. Arhangelskij pare să greșească în presupunerea sa că *Predanie* a fost o formă scurtată, o primă ediție a *Ustav*-ului⁶ Sfântului Nil. Cele două compoziții tratează o chestiune complet diferită și servesc unor scopuri diferite.

Predanie, care are doar nouă pagini în ediția critică, a fost scrisă destul de timpuriu⁷ și oferă reguli concrete

de doctorat a dr. Fairy von Lilienfeld: *Nil Sorskij und seine Schriften – Die Krise der Tradition im Russland Ivans III* (Berlin, 1963). Ea dovedește un înalt simț de erudiție și de gândire critică; munca ei se va dovedi a fi pentru viitorii istorici ceea ce a fost opera lui Arhangelskij pentru cei din secolul al XIX-lea. Deoarece abordarea ei este în principal istorică, prezentarea teologică a lucrării de față are încă relevanță.

⁶ *Op. cit.*, p. 53.

⁷ Cercetătorul sovietic J. S. Lur'e spune că a fost scrisă probabil

și norme de conduită practică pentru ucenicii săi de la sihăstrie. Aici Nil tratează pe scurt trebuința de a urma tradiția evanghelică așa cum a fost transmisă de Sfinții Părinți, necesitatea muncii fizice, sărăcia absolută, personală și de obște, ascultarea față de stareț, regulile cu privire la mâncare și băutură și, în cele din urmă, regulile mănăstirii.

Totuși, *Ustav*-ul, numit așa de adepții Sfântului Nil și care înseamnă „regulă monahală”, nu este deloc o regulă. Este un tratat ascetic cu privire la „activitatea minții” sau ceea ce am numi noi astăzi, rugăciunea neîncetată sau continuă. Lasă impresia unei opere extrem de compacte, fără vreo citare sau vreun gând superflu și numai după mai multe lecturi putem distinge în întregul său claritate unitatea întregii compoziții de mai puțin de o sută de pagini. Putem avea o imagine de sinteză a spiritualității de bază a Sfântului Nil uitându-ne la cuprinsul lucrării sale.

Introducere:

Despre lucrarea minții în scrierile Sfinților Părinți

Capitole:

1. Despre felurimea războiului gândit care este purtat cu noi, despre biruințele și înfrângerile din el și despre cum trebuie să ne împotrivim cu osârdie patimilor

înainte de 1491. Cf: Ideologiceskaja bor’ba v russoj publicistike konca XV – načala XVI veka (Moscow-Leningrad, 1960), p. 300.

2. Despre războiul nostru cu cele zugrăvite mai sus și despre aceea că trebuie să le biruim pe toate prin aducerea-aminte de Dumnezeu și prin paza inimii, adică prin rugăciune și liniștirea minții, și despre cum să facem aceasta. Tot aici și despre harisme
3. Despre cum și prin ce să ne întărim când vin războaiele nevoinței celei gândite
4. Despre păzirea rânduielilor din mănăstirea noastră
5. Despre felurile luptei și biruinței noastre asupra celor opt gânduri pătimășe de căpetenie și a celorlalte
6. Despre toate ispitele îndeobște
7. Despre pomenirea morții și despre Înfricoșătoarea Judecată: cum să cugetăm la ele pentru a dobândi în inimile noastre aceste gânduri
8. Despre lacrimi: ce se cuvine a face celor care vor să le dobândească
9. Despre păstrarea duhului lacrimilor
10. Despre tăierea grijilor și despre negrija cea adevărată, care este omorârea față de toate
11. Despre aceea că se cade a săvârși aceste lucrări nu înainte de vreme și în măsura convenită și despre rugăciunea pentru acestea și altele.

Scrisorile Sfântului Nil dezvăluie o căldură și dragoste pentru semenii săi care izvorăște dintr-o fire afec-

tuoașă a unui călugăr care părăsise lumea pentru a-L iubi mai mult pe Dumnezeu și care a găsit adevărata dragoste față de semenii săi în căutarea lui mai presus de fire numai pentru Dumnezeu. Deoarece aceste patru scrisori principale ale Sfântului Nil nu au fost traduse până acum din vreun manuscris editat, am făcut eu acest lucru și le-am prezentat într-o versiune în limba engleză în Anexa I.

Am adăugat la traducerea în engleză și alte compoziții, găsite în ediția Elagin 1846 din Sankt Petersburg a *Ustav*-ului, nu pentru că toate erau compoziții originale scrise de Nil, așa cum susține în mod eronat editorul acestei ediții, ci pentru că unele sunt contestate, pe bună dreptate, ca aparținând lui Nil, în timp ce altele, după cum dovedește în mod limpede M. S. Borovkova-Majkova, erau doar traduceri făcute de Nil⁸. Cu toate acestea, faptul că Nil a făcut traduceri ale acestor lucrări arată o înrudire spirituală cu acele gânduri traduse. Am citat și din ultimul testament al Sfântului Nil prezentat în ediția critică a celorlalte două lucrări principale. Am ales să ignor celelalte mici fragmente atribuite lui Nil deoarece nu ne oferă vreo perspectivă deosebită asupra spiritualității lui Nil.

Am simțit că în introducerea la spiritualitatea lui Nil este necesar un capitol despre vremurile în care acesta a trăit, precum și unul cu datele disponibile ale

⁸ Precum este Scrisoarea V, Anexa I, despre pomenirea morții. Aceasta este o traducere făcută de Nil Sorski din lucrarea lui Nil Sinaitul către arhimandritul Nikon. Cf: Migne. *PG*, 79, 437. M. S. Borovkova-Majkova: „K literaturnoj dejatel’nosti Nila Sorskago”, în *PDF*, CLXXVII (1911).

biografiei sale, pentru a putea evalua în mod corespunzător contribuția Sfântului Nil la spiritualitatea rusă și la moștenirea duhovnicească generală lăsată tuturor creștinilor din întreaga lume și din toate timpurile.

Îi datorez multe mulțumiri domnului J. S. Lur'e, expertul sovietic în Nil Sorski și în perioada în care Nil a trăit. M-am folosit foarte mult de cercetările sale.

În 1969 am primit o subvenție de cercetare postdoctorală de la International Research Exchange Board (IREX) pentru a petrece trei luni lucrând în Biblioteca Lenin din Moscova și în Biblioteca Șcedrin-Saltykov din Leningrad. Acolo am putut lucra cu manuscrisele originale ale scrierilor Sfântului Nil Sorski și cu alte surse valoroase care nu erau ușor de găsit în America. Doresc să-mi exprim recunoștința față de Dr. A. Novickij, J. S. Lur'e și N. A. Kazakova, care mi-au fost de mare ajutor în coordonarea cercetărilor mele.

Datorez mulțumiri și Dr. Lilienfeld, mai ales pentru încurajările și sfaturile ei oferite de-a lungul lunilor de corespondență. Și, în cele din urmă, cele mai profunde mulțumiri profesorilor mei de spiritualitate orientală, pr. Irenaeus Hausherr, S. J. și pr. Thomas Spidlik, S. J., atât pentru prelegerile lor, cât și pentru scrierile lor, care, dacă nu întotdeauna recunoscute în mod direct, stau la baza acestei lucrări.

Universitatea Fordham, New York
1 Aprilie, 1971